

Spôsoby a miera participácie verejnosti na tvorbe verejných politík 2. časť

Prediktory participácie

Vypracovali: prof. PhDr. Jana Plichtová, PhD., Mgr. Anna Šestáková, PhD.

Štatistické spracovanie dát: Mgr. Drahomír Michalko, PhD.

Názov výstupu: Spôsoby a miera participácie verejnosti na tvorbe verejných politík

Názov výstupu z opisu: **Spôsoby a miera participácie verejnosti na tvorbe verejných politík**

Zadávatel: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti,

Národný projekt: PODPORA PARTNERSTVA A DIALÓGU V OBLASTI PARTICIPATÍVNEJ TVORBY
VEREJNÝCH POLITÍK

ITMS kód projektu: 314011M298

Operačný program: OP Efektívna verejná správa

Zdroj financovania: Európsky sociálny fond

Obdobie vyhotovenia/spracovania: august 2020

Obsah

1 Základné informácie o prieskume	3
1.1 Prehľad sledovaných premenných.....	3
2 Metódy	5
2.1 Výskumný problém	5
2.2 Výskumné hypotézy.....	5
2.3 Popis štatistických postupov	6
3 Výsledky	7
3.1 Faktorová analýza závislých premenných	7
3.2 Testovanie výskumných hypotéz.....	7
3.3 Zhrnutie hlavných zistení.....	17
4 Diskusia a odporúčania	20
4.1 Odporúčania	26

1 Základné informácie o prieskume

Reprezentatívny prieskum participácie nadväzuje na starší prieskum z roku 2008, ktorý realizovalo Centrum excelentnosti pre výskum občianstva a participácie na Slovensku (Plichtová, 2010; Gyárfášová, Bútorová, 2010). Zber údajov bol realizovaný v spolupráci s agentúrou Focus a prebehol v časovom období od 30.11. do 11.12. 2018. Reprezentatívnu vzorku tvorilo 1212 respondentov vo veku od 18 do 86 rokov. Konštrukcii dotazníka predchádzalo štúdium teoretickej literatúry a analýza faktorov, u ktorých existuje predpoklad, že ovplyvňujú mieru a spôsoby participácie. Celý dotazník s plným znením všetkých otázok a hodnotiacich škál sa nachádza v prílohách prvej časti rovnomenného výstupu. Pri každom grafe v texte uvádzame číslo, pod ktorým možno danú otázku nájsť v dotazníku v prílohe. Kompletný zoznam všetkých sledovaných premenných je uvedený nižšie.

1.1 Prehľad sledovaných premenných

Sociodemografické premenné

- Pohlavie (R1)
- Vek (R2)
- Vzdelanie (R4)
- Národnosť (R5)
- Veľkosť sídla (R12)
- Kraj (R13)
- Príslušnosť k cirkvi (o29)

Socioekonomické premenné

- Typ pracovnej činnosti (o25)
- Spoločenská vrstva (o30)
- Mesačný príjem (o31)

Kultúrny kapitál

- Znalosť cudzích jazykov (o27)
- Využívanie internetu (o28)

Prehľad o politickom dianí

- Zdroje informácií (o3)
- Politická gramotnosť (o8)
- Sledovanie politického diania (o9)
- Záujem o politické dianie (o10)

Hodnotenie kvality vládnutia na úrovni štátnej správy

- Kvalita vládnutia na úrovni štátnej správy (o11)
- Kvalita zákonov (o6)
- Ochota vlády viesť dialóg (o19)
- Rešpekt vlády voči demokratickým princípom (o20)

Hodnotenie kvality vládnutia na úrovni samosprávy

- Kvalita vládnutia na úrovni samosprávy (o12)
- Kvalita administratívy (o13)
- Ponuka participácie v obci, meste a mestskej časti (o15)
- Oblasti, do ktorých samosprávy pozývajú občanov participovať (o16)

Hodnotenie občianskej spoločnosti

- Hodnotenie občianskej spoločnosti z hľadiska zmien za posledných 10 rokov (o22)
- Všeobecná dôvera k ľuďom (o4)
- Dôvera voči rôznym skupinám ľudí (o5)
- Dôvera občanov voči inštitúciám (o2)
- Dôvody neparticipácie (o23)
- Podmienky participácie (o24)
- Členstvo v organizáciách (o26)

Charakteristiky občianskej spoločnosti

- Preferované vlastnosti pri voľbe starostu, primátora a poslancov (o14)
- Princípy demokratického štátu (o1)
- Dôležitosť prisudzovaná občianskej spoločnosti (o18)
- Hodnoty preferované občianskou spoločnosťou (o21)
- Zásady, na ktorých by mala fungovať spoločnosť (o7)

Miera participácie

- Účasť na rôznych formách participácie (o17)

2 Metódy

2.1 Výskumný problém

Na rozdiel od prvej časti rovnomenného výstupu, ktorá podáva prevažne deskriptívny popis výsledkov, druhá časť si kladie za cieľ identifikovať tie premenné, od ktorých závisí miera participácie. Ako je zrejmé z dostupnej literatúry, participácia nadobúda rozličné podoby, ktoré sa medzi sebou môžu významne líšiť z hľadiska svojho charakteru, hodnotovej motivácie aj účinkov. V našom výskume je participácia operacionalizovaná ako účasť na rozhodovaní a angažovanosť v organizáciách (takzvané aktívne členstvo).

2.2 Výskumné hypotézy

V súvislosti s hlavným výskumným cieľom formulujeme nasledovné výskumné hypotézy:

H1: Individuálne premenné (napr. sociodemografické, socioekonomické...) budú významnými prediktormi pre všetky typy participácie.

H2: Dôvera voči iným ľuďom bude významným prediktorom angažovania sa v organizáciách.

H3: Dôvera medzi skupinami bude významným prediktorom participácie na strane občianskej spoločnosti.

H4: Kultúrny kapitál, socioekonomické a znalostné premenné (t.j. prehľad o politike) budú významnými prediktormi participácie aj angažovania sa v organizáciách.

H5: Viera v účinnosť participácie občanov bude signifikantným prediktorom participácie.

H6: Dôvera resp. nedôvera v inštitúcie bude významným prediktorom ochoty participovať.

H7: Kvalita vládnutia na rôznych úrovniach verejnej správy bude významným prediktorom participácie.

H8: Prediktory participácie sa budú líšiť pre mestá a obce nad a do 100 obyvateľov.

2.3 Popis štatistických postupov

Hypotézy sme testovali s použitím mnohonásobnej analýzy regresie. Hlavným cieľom regresnej analýzy je preskúmať a charakterizovať vzájomné vzťahy medzi premennými. Regresný model popisuje súvislosť medzi závislou premennou (napr. participácia) a nezávislou premennou (napr. kvalita vládnutia). Model zároveň ukazuje, ktoré premenné sú najvýznamnejšie a ktoré naopak nie sú zo štatistického hľadiska významné. Regresný model poskytuje informáciu o tom, o koľko sa napríklad zvýši alebo zníži participácia, ak sa zmení hodnotenie kvality vládnutia alebo charakteristiky občianskej spoločnosti. O mnohonásobnej analýze hovoríme vtedy, ak zohľadňujeme väčší počet nezávislých premenných. Regresná analýza určí, ktoré z týchto premenných majú najsilnejší vzťah k závislej premennej (participácii). Prínosom regresnej analýzy je, že dokáže predikovať (predpovedať) hodnoty závislej premennej na základe hodnôt nezávislej premennej. Výsledky takéhoto výskumu majú zásadné implikácie pre verejné inštitúcie, ktoré majú ambíciu dosiahnuť zvýšenie participácie, keďže odhaľuje a porovnáva silu vzťahu jednotlivých premenných k participácii.

Do modelu vstupovali prediktory „*forward*“ metódou (začínajúc od najsilnejšieho prediktoru), ktorá testuje, či novo pridaný prediktor významne zvyšuje podiel vysvetlenej variability v závislej premennej. Ak prediktor významne nezvýši predikčnú hodnotu modelu, je vylúčený a postupuje sa k ďalšiemu prediktoru. Nakoniec v modeli ostanú tie prediktory, ktoré štatisticky významne predikovali závislú premennú, pričom je vylúčená ich zdieľaná variácia (napr. naozaj sa muži viac angažujú, alebo je rozdiel v participácii medzi ženami a mužmi spôsobený tým, že muži viac zarábajú?).

Na redukciu položiek v dotazníku sme použili exploračnú faktorovú analýzu (FA). Faktorová analýza je štatistická metóda, ktorá redukuje pozorované dáta na tzv. faktory alebo komponenty. Zmyslom FA je nájsť čo najmenší počet prijateľných faktorov, ktoré najlepšie vysvetľujú variabilitu dát a súvislosti medzi jednotlivými položkami. Príkladom využitia FA je meranie politickej orientácie. Respondenti odpovedajú na väčší počet otázok týkajúcich sa ich názorov na rôzne problémy. Na otázky odpovedajú na určitej škále (medzi súhlasom a nesúhlasom). Výsledkom môžu byť napríklad dva faktory, ktoré výskumníci po analýze zoskupených položiek pomenujú ako dve rôzne politické orientácie. Exploračná faktorová analýza teda odhaľuje latentné faktory, s ktorými je možné pracovať v ďalších štatistických procedúrach a dosahuje tak redukciu premenných. S regresnými skórami z faktorových analýz sme pracovali aj v regresných modeloch.

3 Výsledky

3.1 Faktorová analýza závislých premenných

Faktorovou analýzou sme zistili, že dve závislé premenné - participáciu, resp. účasť na rozhodovaní a angažovanie v organizáciách - tvorí viacero faktorov (t.j. položiek, ktoré spolu vytvárajú jeden konštrukt). V prípade participácie analýza rozlíšila 3 komponenty. Prvý, ktorý tvorili položky ako napríklad kandidovanie do verejnej funkcie, práca pre politickú stranu (kampaň), podanie pripomienky či žaloby a účasť na verejných stretnutiach sme nazvali osobnou angažovanosťou pre ich individuálny charakter a osobnú iniciatívu, ktoré vyžadujú. Ďalší komponent – participáciu v prospech kolektívneho dobra – tvorili položky ako napríklad charitatívne zbierky a komunitné aktivity, ale aj tradičné a inštitucionálne politické aktivity ako sú voľby a referendum. Posledný komponent sme nazvali protestnou participáciou a tvorili ho položky ako napríklad účasť na demonštrácii, internetové diskusie o verejnom dianí, účasť na proteste alebo bojkote.

V prípade druhej závislej premennej (angažovanie v organizáciách) faktorová analýza rozlíšila skupinu tzv. tradičných organizácií (politické strany, odbory, profesionálne komory), mimovládne organizácie a záujmové združenia a poslednú skupinu zloženú z virtuálnych organizácií ako sú napríklad virtuálne komunity. Tieto komponenty závislých premenných sme zohľadňovali aj pri testovaní hypotéz¹.

3.2 Testovanie výskumných hypotéz

H1: Individuálne premenné (napr. sociodemografické, socioekonomické...) budú významnými prediktormi pre všetky typy participácie.

Za účelom identifikácie prediktorov participácie sme vykonali mnohonásobnú analýzu regresie a následne porovnali percento variability, ktoré výsledné modely vysvetľovali v závislej premennej (čím vyššie percento, tým „lepší“ model). Na základe výsledkov môžeme konštatovať, že hypotéza 1 sa potvrdila; najviac variability v participácii vysvetľovali práve individuálne premenné.

Vo faktore osobnej angažovanosti vysvetľovali takmer 16% variability ($R^2 = 15,8$; $p < 0,001$), vo faktore protestnej participácie približne 14% ($R^2 = 14,1$; $p < 0,001$) a najviac – 29% ($R^2 = 29,2$; $p < 0,001$) - vo faktore participácie v prospech kolektívneho dobra. To znamená, že práve miera kolektívnej participácie (kam spadajú napríklad „tradičné“ aktivity v etablovaných demokraciách ako

---

¹ Kompletné výsledky faktorových analýz pre všetky sledované premenné neuvádzame z priestorových dôvodov. Všetky analýzy má k dispozícii Úrad pre rozvoj občianskej spoločnosti.

voľby alebo referendum, ale aj rôzne aktivity dobrovoľného charakteru ako napríklad príspevky na charitu) je najlepšie predpovedateľná na základe individuálnych charakteristík. Na rozdiel od toho, v rámci postojových premenných len prediktory pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra presiahli 10% variability ($R^2 = 10,8$; $p < 0,001$). Podobne, ani štrukturálne premenné nevysvetľovali vyššie percento variability v závislej premennej participácia ako individuálne; v rámci premenných na strane občianskej spoločnosti len prediktory pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra presiahli 10% ($R^2 = 12,2$; $p < 0,001$).

Premenné na strane štátnej a verejnej správy sa z hľadiska predikcie miery individuálnej a protestnej participácie ukázali skôr slabšie; percento zdieľanej variability vo väčšine sledovaných faktorov nepresiahlo ani 5%. Výnimku predstavoval opäť faktor participácie v prospech kolektívneho dobra, kde ponuka participovať zo strany verejnej správy vysvetľovala až 19% v závislej premennej ($R^2 = 19,1$; $p < 0,001$). Za zmienku stojí fakt, že práve pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra existujú najsilnejšie predikcie vo všetkých modeloch (tento typ participácie je teda najľahšie predpovedateľný na základe premenných, ktoré sme zahrnuli do nášho výskumu).

Podrobnejšie informácie o tom, ktoré premenné najsilnejšie predikovali participáciu obsahujú nižšie uvedené tabuľky. Tabuľka 1 poukazuje na to, že tzv. osobnú angažovanosť najvýznamnejšie predurčujú záujem o komunálnu politiku ($\beta = 0,592$; $t = 8,22$; $p < 0,001$), znalosť jazykov ($\beta = 0,226$; $t = 4,22$; $p < 0,001$) a veľkosť sídla od 2 do 5 tisíc obyvateľov (t.j. menšie obce) ($\beta = 0,668$; $t = 3,9$; $p < 0,001$). Významné boli však aj ďalšie premenné, týkajúce sa napríklad spoločenskej vrstvy, pohlavia a sledovania informačných zdrojov (premenné v tabuľke sú zoradené od najsilnejšieho prediktora po najslabší).

Tab. č. 1 – Individuálne prediktory osobnej angažovanosti

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	$r_{\text{semi-part}}$	<i>p</i>
1. Záujem o komunálnu politiku	0.592	0.238	8.228	.062	0.233	< 0.001
2. Znalosť jazykov	0.226	0.126	4.224	.031	0.120	< 0.001
3. Veľkosť sídla (2 – 5 tisíc)	0.668	0.114	3.908	.017	0.111	< 0.001
4. Vek: 55- 64 rokov	0.450	0.079	2.779	.007	0.079	0.006
5. Spoločenská vrstva: vyššia stredná vrstva	0.493	0.074	2.450	.006	0.070	0.014
6. Pohlavie: muž	0.284	0.068	2.384	.005	0.068	0.017
7. Počet sledovaných informačných zdrojov	0.053	0.069	2.236	.003	0.065	0.026

8. Nižšia stredná vrstva	-0.302	-0.067	-2.275	.004	-0.065	0.023
-----------------------------	--------	--------	--------	------	--------	-------

Poznámka. Prediktory spolu vysvetľovali vo faktore osobnej angažovanosti 15.8% variability.

Poznámka 2: Záporné znamienko poukazuje na opačný vzťah medzi participáciou a konkrétnou premennou (napr. príslušnosť k nižšej strednej vrstve predikuje nižšiu mieru osobnej angažovanosti). Platí pre všetky uvedené tabuľky.

Tabuľka 2 poskytuje informácie o sile prediktorov pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra. Najvýznamnejšie sa ukázali záujem o komunálnu ($\beta = 0,472$; $t = 6,92$; $p < 0,001$) a celoštátnu politiku ($\beta = 0,346$; $t = 5,001$; $p < 0,001$) a rozmanitosť sledovaných informačných zdrojov ($\beta = 0.150$; $t = 5.445$; $p < 0.001$).

Tab. č. 2 – Individuálne prediktory pre participáciu v prospech kolektívneho dobra

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	<i>r</i> _{semi-part}	<i>p</i>
1. Záujem o komunálnu politiku	0.472	0.238	8.228	.062	0.233	< 0.001
2. Rozmanitosť sledovaných informačných zdrojov	0.150	0.157	5.445	.037	0.147	< 0.001
3. Záujem o celoštátnu politiku	0.346	0.126	4.224	.031	0.120	< 0.001
4. Znalosť cudzích jazykov	0.119	0.102	3.553	.012	0.101	0.000
5. Tvorivé zamestnanie	1.061	0.092	3.157	.010	0.090	0.002
6. Vyššia stredná vrstva	0.345	0.079	2.779	.007	0.079	0.006
7. Mesačný príjem 400 eur a menej	-0.269	0.074	2.450	.006	0.070	0.014
8. Ukončené základne vzdelanie	-0.451	-0.067	-2.275	.004	-0.065	0.023
9. Vyučený s maturitou	-0.470	-0.075	-2.552	.004	-0.072	0.011
10. Pohlavie muž	-0.302	-0.089	-3.241	.007	-0.086	0.001
11. Vek 18-24 rokov	-0.617	-0.112	-3.932	.023	-0.105	< 0.001

Poznámka. Prediktory spolu vysvetľovali 29.2% variability.

Je potrebné poznamenať, že práve faktor participácie v prospech kolektívneho dobra silno predikovali nielen individuálne, ale aj štrukturálne premenné. Samotná premenná „ponuka participácie zo strany verejnej správy“ predikovala až 19% variability v závislej premennej ($\beta = 0,254$;

t = 5,69; p < 0,001) a predstavovala tak najsilnejší prediktor participácie z hľadiska indikátorov kvality vládnutia. Faktor participácie v prospech kolektívneho dobra významne predikovali aj premenné na strane občianskej spoločnosti (Tab. 3) a postojuvé premenné (Tab. 4). Na strane občianskej spoločnosti sa najvýznamnejšie ukázali premenné prekážky participácie ($\beta = 0,061$; t = 8,38; p < 0,001) a dôvera v inštitúcie ($\beta = 0,04$; t = 3,53; p < 0,001). V rámci postojuvých premenných boli významné presvedčenia o význame občianskej spoločnosti² a preferencia dôveryhodných a čestných politických kandidátov naklonených dialógu a spolupráci ($\beta = 0.117$; t = 5.561; p < 0,001).

Tab. č. 3 – Prediktory na strane občianskej spoločnosti pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	<i>r</i> _{semi-part}	<i>p</i>
1. Prekážky participácie	0.061	0.258	8.382	.069	0.256	< 0.001
2. Dôvera v inštitúcie: komponent 1 ³	0.040	0.117	3.537	.008	0.108	< 0.001
3. Vnútro-skupinová dôvera	0.042	0.082	2.505	.013	0.077	0.012

Poznámka. Prediktory spolu vysvetľovali 12.2% variability.

Tab. č. 4 – Prediktory v rámci postojov pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	<i>r</i> _{semi-part}	<i>p</i>
1. Dôležitosť občianskej spoločnosti	0.219	0.210	6.147	0.077	0.197	< 0.001
2. Otvorenosť k dialógu a spolupráci	0.117	0.190	5.561	0.032	0.178	< 0.001

Poznámka. Prediktory spolu vysvetľovali 10.8% variability.

² Tento faktor tvorili položky ako napríklad dôležitosť občianskej kontroly, záujem o politiku a presvedčenie o potrebe kontroly a zodpovedania sa politikov.

³ Prvý komponent inštitucionálnej dôvery tvorili položky dôvery v Národnú radu, vládu, súdy, politické strany, armádu, odbory, miestnu samosprávu, Cirkev a políciu.

Tab. č. 5 – Prediktory hodnotenia predpokladov na strane samosprávy pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	$r_{\text{semi-part}}$	<i>p</i>
1. Ponuka možností participovať zo strany samosprávy	0.254	0.444	5.697	0.197	0.444	< 0.001

Poznámka. Prediktor vysvetľoval 19.1% variability vo faktore participácie v prospech kolektívneho dobra.

Individuálne prediktory sa ukázali ako významné aj v prípade protestnej participácie – tabuľka 6 ich uvádza v poradí od najsilnejšieho po najslabší.

Tab. č. 6 – Individuálne prediktory protestnej participácie

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	$r_{\text{semi-part}}$	<i>p</i>
1. Znalosť jazykov	0.099	0.156	5.129	0.061	0.146	< 0.001
2. Záujem o celoštátnu politiku	0.113	0.126	4.349	0.013	0.123	< 0.001
3. Informačné zdroje: propaganda	0.388	0.089	3.082	0.009	0.088	0.002
4. Informačné zdroje: rozmanitosť	0.037	0.090	3.005	0.013	0.085	0.003
5. Každodenné používanie internetu	0.128	0.085	2.526	0.021	0.072	0.012
6. Zamestnanie odborný pracovník	0.187	0.072	2.469	0.005	0.070	0.014
7. Sídlo nad 100 tisíc obyvateľov	0.162	0.074	2.021	0.003	0.057	0.044
8. Dôchodca	-0.166	-0.096	-2.871	0.008	-0.081	0.004

Poznámka. Prediktory spolu vysvetľovali vo faktore kolektívneho protestu 16.2% variability.

Výsledky dokladajú, že pre rôzne typy participácie sú významné rôzne premenné (pozri tabuľky 1-6). Výsledky taktiež ukázali, že premenné v našom výskume najlepšie predikujú participáciu v prospech kolektívneho dobra. Vzhľadom k slabším predikciám pre ostatné typy participácie je možné predpokladať, že existujú aj iné premenné (napr. osobnostné) významne predikujúce participáciu, ktoré však v našom výskume neboli sledované. Zaujímavý je tiež fakt, že predikcie pre angažovanosť v organizáciách boli práve v prípade individuálnych premenných veľmi slabé – hoci

niektoré sociodemografické, socioekonomické a znalostné premenné sa ukázali významné (pozri hypotézu č. 4), predikované percento variability ani v jednom prípade nepresiahlo 3%.

H2: Dôvera voči iným ľuďom bude významným prediktorom angažovania sa v organizáciách.

Hypotéza 2 sa potvrdila – dôvera voči iným ľuďom, resp. tzv. „všeobecná dôvera“ predstavovala jeden z najsilnejších prediktorov angažovania sa v organizáciách. Všeobecná dôvera bola druhý najsilnejší prediktor angažovania sa v tzv. tradičných organizáciách (vid'. tab. 7) ($\beta = 0,203$; $t = 3,612$; $p < 0,001$) a najsilnejší prediktor angažovania v mimovládnych a virtuálnych organizáciách (tab. 8 a 9) ($\beta = 0,203$; $t = 3,612$; $p < 0,001$) ($\beta = 12,467$; $p < 0,002$). Možno teda konštatovať, že pre združovanie sa v organizáciách je jedným z najdôležitejších faktorov prítomnosť, resp. neprítomnosť dôvery v ostatných ľuďoch, vrátane tých neznámych.

Tab. č. 7 – Prediktory na strane občianskej spoločnosti pre angažovanie v tradičných organizáciách

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	<i>r</i> _{semi-part}	<i>p</i>
1. Dôvera v inštitúcie – 1 komponent ⁴	0.040	0.164	3.803	.016	0.128	< 0.001
2. Všeobecná dôvera	0.203	0.127	3.612	.013	0.122	< 0.001
3. Prekážky participácie	0.021	0.123	3.554	.009	0.120	< 0.001
4. Dôvera v inštitúcie – 2 komponent ⁵	- 0.074	- 0.170	- 3.908	.005	-0.132	< 0.001

Poznámka. Prediktory spolu vysvetľovali 6.8% variability.

Tab. č. 8 – Prediktory na strane občianskej spoločnosti pre angažovanie v mimovládnych organizáciách

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	<i>r</i> _{semi-part}	<i>p</i>
1. Všeobecná dôvera	0.110	0.141	4.108	.019	0.140	< 0.001
2. Prekážky participácie	0.008	0.089	2.556	.008	0.087	0.011

Poznámka. Prediktory spolu vysvetľovali 4.2% variability.

⁴ Prvý komponent inštitucionálnej dôvery tvorili položky dôvery v Národnú radu, vládu, súdy, politické strany, armádu, odbory, miestnu samosprávu, Cirkve a políciu.

⁵ Druhý faktor inštitucionálnej dôvery tvorili položky dôvery v nasledovné inštitúcie: prezident SR, MVO, verejný ochranca práv, EÚ, školy a univerzity.

Tab. č. 9 – Prediktory na strane občianskej spoločnosti pre angažovanie vo virtuálnych organizáciách

Prediktory vložené do modelu	<i>Exp(B)</i>	ΔR^2	χ^2	$p(\chi^2)$
1. Všeobecná dôvera	12.467	.036	14.817	0.002
3. Veľkosť sídla: pod tisíc obyvateľov	0.352	.015	6.194	0.013

H3: Dôvera medzi skupinami bude významným prediktorom participácie na strane občianskej spoločnosti.

Hypotéza 3 sa potvrdila, hoci medzi jednotlivými faktormi participácie existovali rozdiely. Zatiaľ čo pre participáciu v prospech kolektívneho dobra bola významným prediktorom dôvera k tzv. vzťažným skupinám ($\beta = 0,042$; $t = 2.505$; $p < 0.012$), významným prediktorom protestnej participácie bola miera dôvery k vonkajším skupinám ($\beta = 0.024$; $t = 3.074$; $p < 0.002$). Jeden z najdôležitejších prediktorov participácie predstavovali aj tzv. prekážky participácie (napríklad nedostatok času a finančných prostriedkov, nedostatok vedomostí o tom, aké možnosti participácie existujú, nedostatok vplyvu na výsledné rozhodnutie a strach z mocnejších aktérov) (viď tabuľky č. 10 a 11).

Tab. č. 10 – Prediktory na strane občianskej spoločnosti pre faktor osobnej angažovanosti

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	$r_{\text{semi-part}}$	<i>p</i>
1. Prekážky participácie	0.058	0.191	6.189	.037	0.191	< 0.001
2. Vnútroskupinová dôvera	0.045	0.070	2.237	.005	0.069	0.025

Poznámka. Prediktory spolu vysvetľovali vo faktore osobnej angažovanosti 8.2% variability.

Tab. č. 11 - Prediktory na strane občianskej spoločnosti pre faktor protestnej participácie

Prediktory vložené do modelu	β	<i>Beta</i>	<i>t</i>	ΔR^2	$r_{\text{semi-part}}$	<i>p</i>
1. Prekážky participácie	0.015	0.146	4.753	.022	0.146	< 0.001
2. Mimo-skupinová dôvera	0.024	0.096	3.074	.010	0.094	0.002

Poznámka. Prediktory spolu vysvetľovali vo faktore kolektívneho protestu 6.9% variability.

Prediktory na strane občianskej spoločnosti pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra sú uvedené vyššie, pozri tab. č. 3.

H4: Kultúrny kapitál, socioekonomické premenné a znalostné premenné (prehľad o politike) budú významnými prediktormi participácie aj angažovania v organizáciách.

Hypotéza 4 sa potvrdila v prípade niektorých faktorov. Znalosť jazykov predstavovala najvýznamnejší prediktor protestnej participácie ($\beta = 0.099$; $t = 5.129$; $p < 0.001$), angažovanosti v tradičných ($\beta = 0.105$; $t = 3.515$; $p < 0.001$) a mimovládnych organizáciách ($\beta = 0.037$; $t = 2.381$; $p < 0.017$), a druhý najvýznamnejší prediktor osobnej angažovanosti ($\beta = 0.226$; $t = 4.224$; $p < 0.001$) a angažovanosti vo virtuálnych organizáciách ($\beta = 1.642$; $p < 0.001$). Významná bola aj v prípade participácie v prospech kolektívneho dobra ($\beta = 0.119$; $t = 2.946$; $p < 0.003$).

Vzdelanie bolo významným prediktorom participácie v prospech kolektívneho dobra – výsledky poukazujú na to, že ľudia s ukončeným základným vzdelaním a s maturitou sú menej náchylní participovať (základné vzdelanie: $\beta = -0.451$; $t = -2.348$; $p < 0.019$; SŠ s maturitou $\beta = -0.470$; $t = -2.926$; $p < 0.004$). Podobne, ukončené základné vzdelanie negatívne súviselo s angažovaním sa v tradičných organizáciách ($\beta = -0.327$; $t = -2.399$; $p < 0.017$). Ovládanie internetu sa ukázalo štatisticky významné v prípade protestnej participácie ($\beta = 0.128$; $t = 2.526$; $p < 0.012$).

Hypotéza 4 sa čiastočne potvrdila aj pre socioekonomické premenné, ktoré sú v našom výskume reprezentované zamestnaním, sociálnou vrstvou a výškou príjmu. Z menovaných premenných bola pre osobnú angažovanosť najvýznamnejšia príslušnosť k sociálnej vrstve (pozri tab. č. 1) – príslušnosť k vyššej strednej vrstve predstavovala prediktor osobnej angažovanosti ($\beta = 0.493$; $t = 2.450$; $p < 0.014$), podobne ako príslušnosť k nižšej strednej vrstve (táto však v opačnom smere, t.j. vedie k nižšej miere tohto typu participácie) ($\beta = -0.302$; $t = -2.275$; $p < 0.023$).

Pre participáciu v prospech kolektívneho dobra bolo významných viacero socioekonomických premenných: mieru účasti na tomto type participácie významne predikovala príslušnosť k vyššej strednej vrstve ($\beta = 0.345$; $t = 2.318$; $p < 0.021$) a tvorivé zamestnanie ($\beta = 1.061$; $t = 2.749$; $p < 0.006$); naopak negatívne príjem nižší ako 400 euro ($\beta = -0.269$; $t = -2.160$; $p < 0.031$) a nižšie vzdelanie (vyučení s maturitou a ukončené základné vzdelanie) ($\beta = -0.470$; $t = -2.926$; $p < 0.004$) ($\beta = -0.451$; $t = -2.348$; $p < 0.019$). V prípade protestnej participácie sa zo socioekonomických premenných ukázala významná iba príslušnosť k zamestnaneckej kategórii tvorivý odborný pracovník ($\beta = 0.187$; $t = 2.469$; $p < 0.014$).

Štatistická analýza doložila význam aj ďalších premenných, ktoré súviseli so sledovaním, záujmom a vedomosťami o politike. Práve záujem o komunálnu politiku predstavoval najsilnejší prediktor osobnej angažovanosti zo všetkých sledovaných individuálnych premenných ($\beta = 0.592$; $t = 8.228$; $p < 0.001$) (pozri tab. č. x). Ďalšiu významnú premennú predstavoval počet sledovaných informačných zdrojov ($\beta = 0.053$; $t = 2.236$; $p < 0.026$).

Záujem o komunálnu ($\beta = 0.472$; $t = 6.924$; $p < 0.001$) a celoštátnu politiku ($\beta = 0.346$; $t = 5.001$; $p < 0.001$) a rozmanitosť sledovaných informačných zdrojov ($\beta = 0.150$; $t = 5.445$; $p < 0.001$) boli vysoko významné aj v prípade participácie v prospech kolektívneho dobra (vid' tabuľka č. 2). Záujem o celoštátnu politiku bol druhým najvýznamnejším prediktorom protestnej participácie ($\beta = 0.113$; $t = 4.349$; $p < 0.001$) a podobne ako v predošlom prípade, aj rozmanitosť sledovaných informačných zdrojov predstavovala prediktor tohto typu participácie ($\beta = 0.037$; $t = 3.005$; $p < 0.003$).

Pre angažovanosť v organizáciách neboli socioekonomické premenné príliš významné; hladinu štatistickej významnosti dosiahla iba vyššia stredná vrstva, ktorá bola prediktorom angažovania sa v mimovládnych organizáciách ($\beta = 0.131$; $t = 2.292$; $p < 0.022$). Významné však boli niektoré premenné vzťahujúce sa k znalosti a záujmu o politiku. Pre angažovanosť v tradičných organizáciách predstavoval práve záujem o komunálnu politiku druhý najvýznamnejší prediktor ($\beta = 0.037$; $t = 3.005$; $p < 0.003$). Miera sledovania informačných zdrojov bolo významná v prípade angažovania sa vo virtuálnych organizáciách ($\beta = 2.219$; $t = 4.00$; $p < 0.056$).

H5: Viera v účinnosť participácie občanov bude signifikantným prediktorom participácie.

Hypotéza 5 sa nepotvrdila pre žiadny typ participácie; viac ako viera v účinnosť občanov zavázili postojové premenné, ktoré sme nazvali „dôležitosť občianskej spoločnosti“. Tento faktor tvorili položky ako napríklad dôležitosť občianskej kontroly, záujem o politiku a presvedčenie o potrebe kontroly a zodpovedania sa politikov. Práve tento faktor predstavoval najvýznamnejší prediktor participácie v prospech kolektívneho dobra ($\beta = 0.219$; $t = 6.147$; $p < 0.001$) a protestnej participácie ($\beta = 0.073$; $t = 4.745$; $p < 0.001$) a druhý najvýznamnejší prediktor osobnej angažovanosti ($\beta = 0.156$; $t = 3.464$; $p < 0.001$). Podobný výsledok sme zaznamenali v prípade angažovania v organizáciách; zatiaľ čo viera v účinnosť občanov nepredstavovala významný prediktor, premenná dôležitosť občianskej spoločnosti bola veľmi významná - v prípade mimovládnych organizácií predstavovala dokonca najvýznamnejší prediktor ($\beta = 0.046$; $t = 2.769$; $p < 0.006$) a v prípade virtuálnych druhý najvýznamnejší ($\beta = 1.238$; $p < 0.021$).

H6: Dôvera resp. nedôvera v inštitúcie bude významným prediktorom ochoty participovať.

Hypotéza 6 sa čiastočne potvrdila. Dôvera v inštitúcie bola druhým najvýznamnejším prediktorom participácie v prospech kolektívneho dobra ($\beta = 0,04$; $t = 3,53$; $p < 0,001$) (pozri tab. č. 3). Dôvera v inštitúcie sa naopak neukázala významná pre osobnú angažovanosť ani protestnú participáciu. Pre tieto dva faktory sa ukázal významný iný typ dôvery – dôvera medzi občanmi navzájom (viď hypotéza 3). Za zmienku stojí aj fakt, že práve inštitucionálna dôvera predstavovala najdôležitejší prediktor angažovania v tzv. tradičných organizáciách ($\beta = 0,04$; $t = 3,803$; $p < 0,001$) (viď tab. č. 7). Je tiež pozoruhodné že hoci sa oba⁶ komponenty inštitucionálnej dôvery sa ukázali ako štatisticky významné, druhý komponent⁷ záporne (t.j. čím nižšia dôvera v tieto inštitúcie, tým väčšia ochota angažovať sa v tradičných organizáciách) ($\beta = -0,074$; $t = -3,908$; $p < 0,001$).

H7: Kvalita vládnutia na rôznych úrovniach verejnej správy bude významným prediktorom participácie.

H8: Prediktory kvality vládnutia sa budú líšiť pre mestá a obce nad a do 100 obyvateľov.

Hypotéza 7 sa potvrdila pre niektoré premenné v rámci štrukturálnych predpokladov na strane štátnej a verejnej správy. Pre faktor osobnej angažovanosti sa ako významný prediktor ukázal záujem vlády o dialóg s mocensky slabšími skupinami ($\beta = 0,097$; $t = 4,089$; $p < 0,001$). Naopak, pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra bol významný záujem vlády o dialóg so silno etablovanými skupinami ($\beta = 0,070$; $t = 6,000$; $p < 0,001$). Protestnú participáciu významne predikovali premenné kvalita vládnutia na úrovni štátnej správy ($\beta = -0,027$; $t = -4,575$; $p < 0,001$) a záujem vlády o dialóg s mocensky slabšími skupinami ($\beta = 0,020$; $t = 2,266$; $p < 0,024$). Záporný výsledok v prípade kvality vládnutia poukazuje na to, že čím nižšia je kvalita vládnutia, tým viac stúpa miera tzv. protestnej participácie.

---

⁶ Prvý komponent inštitucionálnej dôvery tvorili položky dôvery v Národnú radu, vládu, súdy, politické strany, armádu, odbory, miestnu samosprávu, Cirkev a políciu.

⁷ Druhý faktor inštitucionálnej dôvery tvorili položky dôvery v nasledovné inštitúcie: prezident SR, MVO, verejný ochranca práv, EÚ, školy a univerzity.

Na úrovni samospráv sme zaznamenali silnejšie predikcie (t.j. užší vzťah k participácii), pričom hypotéza 8 sa potvrdila len čiastočne. Osobnú angažovanosť v mestách a obciach do 100 tisíc obyvateľov významne predikujú ponuka možností participovať zo strany samospráv ($\beta = 0.066$; $t = 2.495$; $p < 0.013$) a rozsah oblastí, v ktorých ponúkajú občanom účasť ($\beta = 0.074$; $t = 4.099$; $p < 0,001$). V mestách a obciach nad 100 tisíc obyvateľov bola jediným významným prediktorom ponuka participácie zo strany samospráv ($\beta = 0.158$; $t = 2.912$; $p < 0.004$).

Participáciu v prospech kolektívneho dobra v mestách a obciach do 100 tisíc obyvateľov významne predikovali ponuka participácie zo strany samospráv ($\beta = 0.100$; $t = 4.930$; $p < 0,001$), kvalita administratívy ($\beta = 0.075$; $t = 3.349$; $p < 0,001$) a rozsah oblastí, v ktorých samosprávy ponúkajú občanom účasť na rozhodovaní ($\beta = 0.036$; $t = 2.626$; $p < 0.009$). Nad 100 obyvateľov bola významná len ponuka zo strany samospráv ($\beta = 0.254$; $t = 5.697$; $p < 0,001$). Ponuka samospráv bola významná aj v prípade protestnej participácie, a to pre mestá a obce do ($\beta = 0.020$; $t = 2.566$; $p < 0.010$) aj nad 100 tisíc obyvateľov ($\beta = 0.059$; $t = 2.723$; $p < 0.007$).

Premenné vzťahujúce sa ku hodnoteniu kvality vládnutia významne predikovali aj angažovanie v organizáciách. Pre angažovanie v tradičných organizáciách bol dôležitý faktor hodnotenia vlády ako demokratickej⁸ ($\beta = 0.015$; $t = 3.091$; $p < 0.002$), pre angažovanie v mimovládnych organizáciách ochota vlády viesť dialóg s mocensky slabšími skupinami ($\beta = 0.016$; $t = 2.577$; $p < 0.010$). Účasť v tradičných a mimovládnych organizáciách významne predikoval faktor ponuka participácie zo strany verejnej správy ($\beta = 0.042$; $t = 3.369$; $p < 0.001$), ktorý sa opakovane prejavil ako vysoko významný aj pri iných typoch participácie. V prípade angažovania sa vo virtuálnych organizáciách neboli žiadne premenné na strane verejnej či štátnej správy štatisticky významné.

3.3 Zhrnutie hlavných zistení

- Výsledky potvrdili význam sociodemografických a socioekonomických premenných, kultúrneho kapitálu a znalostí (záujem o politiku a sledovanie informačných zdrojov). Význam tohto typu premenných bol však omnoho zásadnejší u rôznych foriem participácie ako v prípade angažovania v organizáciách.

---

⁸ Faktor obsahoval položky, ktoré sa vzťahovali k dodržiavaniu demokratických princípov súčasnou vládou (napr. sloboda prejavu, rovnosť pred zákonom, spravodlivosť, ľudské a politické práva, záujmy menšín, atď.)

- Pre angažovanosť v organizáciách neboli socioekonomické premenné príliš významné; hladinu štatistickej významnosti dosiahla iba príslušnosť k vyššej strednej vrstve, ktorá bola prediktorom angažovania v mimovládnych a záujmových organizáciách.
- Pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra existujú najsilnejšie predikcie vo všetkých modeloch (tento typ participácie je teda najľahšie predpovedateľný na základe premenných, ktoré sme zahrnuli do nášho výskumu).
- Faktor participácie v prospech kolektívneho dobra silno predikovali nielen individuálne, ale aj štrukturálne premenné. Napríklad premenná „ponuka participácie zo strany verejnej správy“ sama o sebe predikovala až 19% variability v tomto faktore.
- Z premenných na strane občianskej spoločnosti sa najvýznamnejšie ukázali tzv. prekážky participácie a dôvera v inštitúcie. V rámci postojových premenných boli významné presvedčenia o význame občianskej spoločnosti a preferencia dôveryhodných a čestných politických kandidátov naklonených dialógu a spolupráci.
- Dôvera voči iným ľuďom, resp. tzv. „všeobecná dôvera“ predstavovala jeden z najsilnejších prediktorov angažovania v organizáciách. Možno teda konštatovať, že pre združovanie sa je jedným z najdôležitejších faktorov miera dôvery v ostatných ľuďoch.
- Jeden z najdôležitejších prediktorov participácie vo všeobecnosti predstavovali tzv. prekážky participácie (napríklad nedostatok času a finančných prostriedkov, nedostatok vedomostí o tom, aké možnosti participácie existujú, nedostatok vplyvu na výsledné rozhodnutie a strach z mocnejších aktérov).
- Presvedčenie o dôležitosti občianskej spoločnosti bolo najvýznamnejším prediktorom participácie v prospech kolektívneho dobra a protestnej participácie a druhým najvýznamnejším prediktorom osobnej angažovanosti. Podobný výsledok sme zaznamenali v prípade angažovania v organizáciách.
- Významný prediktor participácie v prospech kolektívneho dobra predstavovala aj dôvera v inštitúcie; toto zistenie však neplatilo pre všetky typy inštitúcií rovnako. Inak povedané, pre

rôzne typy participácie je dôležitá dôvera, resp. nedôvera v odlišné inštitúcie. Inštitucionálna dôvera tiež významne predikovala angažovanie v tzv. tradičných organizáciách.

- Významnou premennou na strane štátnej správy bol záujem o dialóg zo strany jej predstaviteľov. Pre faktor osobnej angažovanosti bol významný záujem vlády o dialóg s mocensky slabšími skupinami. Naopak, pre faktor participácie v prospech kolektívneho dobra bol významný záujem vlády o dialóg so silno etablovanými skupinami.
- Protestnú participáciu významne predikovali premenné kvalita vládnutia na úrovni štátnej správy (záporne) a záujem vlády o dialóg s mocensky slabšími skupinami.
- Pre angažovanie v tradičných organizáciách bol dôležitý faktor hodnotenia vlády ako demokratickej⁹, pre angažovanie v mimovládnych organizáciách ochota vlády viesť dialóg s mocensky slabšími skupinami.
- Ponuka participácie zo strany verejnej správy významne predikovala všetky formy participácie, vrátane angažovania sa v tradičných a mimovládnych organizáciách.
- Osobnú angažovanosť v mestách a obciach do 100 tisíc obyvateľov významne predikujú ponuka možností participovať zo strany samospráv a rozsah oblastí, v ktorých ponúkajú občanom účasť.
- Participáciu v prospech kolektívneho dobra v mestách a obciach do 100 tisíc obyvateľov významne predikovali ponuka participácie zo strany samospráv, kvalita administratívy a rozsah oblastí, v ktorých samosprávy ponúkajú občanom účasť na rozhodovaní.

---

⁹ Faktor obsahoval položky, ktoré sa vzťahovali k dodržiavaniu demokratických princípov súčasnou vládou (napr. sloboda prejavu, rovnosť pred zákonom, spravodlivosť, ľudské a politické práva, záujmy menšín, atď.)

4 Diskusia a odporúčania

Cieľom nášho výskumu bolo identifikovať tie faktory, ktoré zo širokého spektra premenných najsilnejšie predikujú mieru participácie. Faktorová analýza doložila existenciu troch rôznych faktorov, do ktorých sa zoskupili jednotlivé participačné aktivity. Podobným spôsobom postupovali Bútorová a Gyárfášová (2010)¹⁰ v prieskume z roku 2008 (hoci je potrebné konštatovať, že náš výskum bol rozšírený o viaceré nové formy participácie).

Porovnanie výsledkov oboch faktorových analýz odhaľuje viaceré podobnosti, avšak aj zaujímavé rozdiely. Podobne ako v prieskume z roku 2008, aj v našom výskume sa ukázalo, že respondenti majú tendenciu odpovedať spôsobom, ktorí rozlišuje individuálne a kolektívne aktivity. Bútorová a Gyárfášová (tamže) tieto dva faktory pomenovali ako politické aktivity na báze individuálnej iniciatívy (kandidovanie a práca pre politickú stranu, obrátenie sa na verejného činiteľa a účasť na verejných diskusiách) a masové občianske aktivity (charitatívne zbierky, účasť na voľbách či podpísanie petície).

V prípade nášho výskumu možno spochybniť predovšetkým zúženie prvého faktora len na politické aktivity, keďže zahŕňa aj také aktivity ako napríklad prácu pre mimovládne organizácie, ktoré nemajú primárne charakter politickej participácie, hoci môžu do nej prerásť. Základnou charakteristikou pre tento faktor (v našom výskume pomenovaný ako individuálna angažovanosť) je vyššia miera individuálnej iniciatívy, ktorú tieto prejavy participácie od občanov vyžadujú. Výsledky ukazujú, že obsahuje nielen tzv. participáciu zdola, ale aj viaceré formy riadenej participácie, napríklad účasť na tvorbe politík (napr. stratégií).

Participačné formy, ktoré sa zoskupili v druhom faktore, sú takmer identické s tými, ktoré uvádzajú Bútorová a Gyárfášová. Tento faktor, v našom výskume nazvaný ako participácia v prospech kolektívneho dobra obsahuje viaceré formy politickej aj tzv. spoločenskej (občianskej) participácie ako sú aktivity v prospech vlastnej komunity, zapojenie sa do charitatívnych zbierok, ale aj účasť na voľbách a referende. Ako konštatujú vyššie uvedené autorky, za pozornosť stojí fakt, že petície sa

---

¹⁰ Bútorová, Z., Gyárfášová, O. 2010. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. *Sociológia* 42, 5: 447-491.

v súčasnosti zaraďujú skôr k masovým a etablovaným spôsobom participácie spolu s voľbami a referendum, a nie medzi protestné aktivity, ako by sa možno dalo očakávať.

Práve protestné aktivity tvoria posledný identifikovaný faktor – rovnako ako v prieskume z roku 2008 sa sem zaraďujú predovšetkým rôzne demonštrácie, protesty a bojkot. Špecifikom nášho výskumu je fakt, že okrem uvedených foriem participácie tento faktor sýtia aj internetové diskusie o verejnom dianí a blogovanie. Možno teda usudzovať, že tieto aktivity majú v očiach občanov podobu istej formy verejného protestu. Pre úplnosť dodávame, že Bútorová a Gyárfášová v pôvodnom výskume z roku 2008 identifikovali aj štvrtý faktor nazvaný zapojenie sa do verejnej diskusie, ktorý naša analýza neukázala.

Za zmienku stojí aj porovnanie identifikovaných faktorov s dostupnou literatúrou. Ekman a Amna (2012) podávajú komplexnú typológiu, v rámci ktorej rozlišujú politické (snaha ovplyvniť politické rozhodovanie) a spoločenské formy participácie (konanie v prospech dobra spoločnosti alebo komunity), individuálne a kolektívne formy ako aj aktivity v rámci politických inštitúcií (napr. voľby) a mimo nich (napr. protesty a demonštrácie). Keďže v prípade nášho výskumu sa jedná o tzv. empirickú typológiu, nie je prekvapivé, že nekorešponduje úplne s teoretickými konceptmi v literatúre. Pri pohľade na formy participácie, ktoré odhalila faktorová analýza vidíme, že jednotlivé formy sa čiastočne prekrývajú. Hoci rozlíšenie na individuálne a kolektívne aktivity si uchovalo platnosť, jednotlivé participačné aktivity respondenti rozlišovali skôr podľa toho, či sa jedná o aktivity s vysokou mierou osobného nasadenia, o etablované a „tradičné“ formy participácie (v tejto kategórii sa nachádzajú spolu inštitucionálne aktivity ako voľby alebo referendum a občianske aktivity ako charitatívne zbierky a susedská a komunitná výpomoc), alebo o také aktivity, ktoré majú charakter protestu. Je potrebné uviesť, že ani v literatúre neexistuje jednotná a všeobecne prijímaná definícia či typológia participácie. Napokon dodávame, že hoci sa v súčasnosti ujal pojem zapájania verejnosti do tzv. riadených foriem participácie (*public participation*), ani tie netvoria v našom výskume samostatný faktor.

Z hľadiska cieľov našej práce je však najzaujímavejšie porovnanie prediktorov pre rôzne typy participácie. Inými slovami, ktoré premenné sú dôležité preto, aby sa zvýšila napríklad miera individuálnej angažovanosti? Na ktoré premenné je potrebné sa zamerať, ak chceme znížiť mieru protestného správania? A ako zvýšiť ochotu občanov participovať na masových aktivitách v prospech kolektívneho dobra? Sú dôležité skôr individuálne charakteristiky ako sú sociodemografické či socioekonomické premenné, alebo je dôležitejšia znalosť a prehľad o politike či tzv. kultúrny kapitál? A čo môžu robiť inštitúcie preto, aby boli občania ochotnejší participovať? Ktoré charakteristiky občianskej spoločnosti alebo prípadne hodnotové a postojoyé premenné môžu významne vplývať na ich ochotu participovať, či už ako jednotlivci alebo skupinovo?

Účasť na formách participácie, ktoré si vyžadujú vysokú mieru individuálnej iniciatívy¹¹, závisí prednostne od individuálnych charakteristík občanov, či už sa jedná o ich sociodemografický profil, socioekonomické podmienky, kultúrny kapitál a znalosť politiky. Účasť na aktivitách v tomto faktore stúpa s rastúcim záujmom o oblasť komunálnej politiky a znalosťou cudzích jazykov, čo považujeme za súčasť kultúrneho kapitálu. Ľudia, ktorí sa zapájajú do tohto druhu aktivít budú s vyššou pravdepodobnosťou muži v staršom veku (nad 55 rokov), ktorí sú príslušníkmi vyššej strednej vrstvy, majú záujem a prehľad o politike, sledujú vyšší počet informačných zdrojov a ovládajú jeden alebo viac cudzích jazykov. Tieto zistenia čiastočne korešpondujú s poznatkami teoretickej literatúry, ktorá predpokladá vyšší participačný potenciál u ľudí s vyššou kapacitou tzv. individuálnych zdrojov ako sú vedomosti, čas a peniaze. Podobný obraz sa ukazuje v aj v prípade angažovania v organizáciách, ktorá stúpa so znalosťou jazykov, vyšším vzdelaním a príslušnosťou k vyššej strednej vrstve (porovnaj Plichtová, 2010¹²).

Opačne pôsobia prekážky participácie, napríklad nedostatok vedomostí o tom, aké možnosti participácie existujú, nedostatok času, obavy občanov, že nebudú braní ako rovnocenní alebo že im dokonca uškodia mocnejší aktéri a že nebudú verejnými autoritami vypočutí. Viaceré analýzy participačných procesov na Slovensku (pozri napr. Evaluácia štyroch dialógov o verejných politikách¹³ a ďalšie analýzy dostupné na stránkach ÚSPROS) naznačujú, že tieto obavy nemusia byť úplne neopodstatnené, sú však významnou brzdou účasti občanov na verejnom dianí. Bútorová a Gyárfášová upozorňujú na to, že korene týchto obáv siahajú do minulosti (predovšetkým obdobia komunizmu), kedy pokusy o zásah do verejného diania predstavovali skutočné riziko. Odtiaľ pramení presvedčenie, že v politike sa neoplatí angažovať, inak si človek popáli prsty. Skúsenosť so zlyhaním viacerých občianskych iniciatív a netransparentným konaním verejných predstaviteľov po páde komunizmu navyše posilnila presvedčenie o neúčinnosti participácie. Výsledky potvrdzujú, že čím viac podobných bariér participácie občania vnímajú (či už sa jedná o nedostatok vlastnej kompetencie a vedomostí alebo obavy z nerovného postavenia jednotlivých aktérov či nemožnosti ovplyvniť výsledné rozhodnutie), tým menej sú ochotní zúčastňovať sa participácie na báze individuálnej iniciatívy.

---

¹¹ Faktor tvoria aktivity ako kandidovanie do verejnej funkcie, práca v odboroch, vyjadrovanie sa do médií, práca pre politickú stranu / MVO, obrátenie sa na verejného činiteľa, účasť vo verejných diskusiách, podanie pripomienok k zákonu alebo nariadeniu, účasť na tvorbe stratégie.

¹² Plichtová, J. (2010). Význam politickej slobody a rovnosti: deliberačný potenciál občanov a občianok SR. In J. Plichtová (Ed.), *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita* (pp. 185-212). Bratislava: VEDA.

¹³https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/aktuality/participacia/2014/01/Evaluacia-dialogov-o-verejnych-politikach-a-manual_spolu-s-errata_09-2014.pdf

Mieru ochoty participovať v aktivitách, ktoré vyžadujú vysokú mieru individuálnej iniciatívy však môžu verejné inštitúcie zvýšiť rozširovaním možností a spôsobov, akým sa občania môžu do rozhodovania zapojiť. Analýza ukázala, že zo všetkých sledovaných premenných práve ponuka verejných inštitúcií a rozsah oblastí, v ktorých sú ochotní zapojiť občanov významne zvyšujú mieru participácie. Pri krížovej kontrole s ostatnými výsledkami možno uvažovať o tom, či problém spočíva v nedostatku možností alebo skôr v nedostatku povedomia u občanov o tom, aké možnosti participácie existujú. Len kombinovaným úsilím, spočívajúcim jednak v rozširovaní participačných nástrojov a oblastí, do ktorých sú občania zapájaní, informovaním ako aj odstraňovaním bariér v participácii bude možné významne ovplyvniť mieru individuálnej participácie.

Dôležitým zistením je tiež to, že významným faktorom na strane štátnej správy je záujem vlády o dialóg s mocensky slabšími skupinami, kam zaraďujeme napríklad etnické, sexuálne a náboženské menšiny (u nás špecificky Rómovia, ale aj cudzinci, ľudia so zdravotným postihnutím a pod.). Predstavitelia vlády by sa mali usilovať o zapájanie týchto skupín a ich zastupujúcich organizácií do rozhodovacích procesov. Mali by tiež demonštrovať otvorenosť voči dialógu s príslušníkmi týchto skupín a posilňovať ich participačný potenciál napríklad odstraňovaním bariér, ktoré sú špecifické pre každú z menovaných skupín (pozri napr. prípadové štúdie zapájania zraniteľných skupín¹⁴).

Pre participáciu na báze individuálnej iniciatívy sa ukázali významné aj niektoré postojoivé, resp. hodnotové premenné. Miera tohto druhu participácie stúpa s preferenciou takých politických kandidátov, ktorí sú naklonení dialógu a spolupráci, sú čestní, dôveryhodní a vedia počúvať iných. Výsledky taktiež ukazujú, že účasť na tomto type aktivít významne predikujú presvedčenia o dôležitosti a účinnosti občianskej spoločnosti. Čím viac sú občania presvedčení o tom, že politikov treba kontrolovať, že politici sú povinní s občanmi diskutovať, a že občania sú nielen zodpovední za to, aby mali dobrú vládu, ale množstvo problémov by dokázali vyriešiť aj sami, tým viac stúpa individuálna angažovanosť.

Individuálne prediktory pre druhý sledovaný faktor – participáciu v prospech kolektívneho dobra¹⁵, ktorý charakterizujú masové občianske aktivity ako účasť na voľbách a referende, ale aj charita a výpomoc v komunite – ponúkajú veľmi podobný obraz ako v predchádzajúcom prípade. Mieru participácie v menovaných aktivitách zvyšuje záujem o komunálnu a celoštátnu politiku, sledovanie rôznych informačných zdrojov a znalosť cudzích jazykov. Pravdepodobnosť zapojenia sa do tejto formy participácie ďalej zvyšuje príslušnosť k vyššej strednej vrstve, tvorivé odborné

---

¹⁴http://www.policiasr.eu/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np_parti/12%20pripadovych%20studii%20participacie%20zranitelnych%20skupin_CVEK.pdf

¹⁵ Patria sem aktivity ako účasť na voľbách, zapojenie sa do charitatívnych zbierok, zapojenie sa do svojpomocnej a / alebo komunitnej aktivity, účasť na miestnom / štátnom referende, podpis petície.

zamestnanie a viaceré premenné súvisiace s mierou kultúrneho kapitálu a politického prehľadu. Naopak, znižuje ju nízky príjem (menej ako 400 euro), vek (menej ako 25 rokov) a nižšie vzdelanie. Podobne ako v predošlom prípade, už spomínané prekážky a bariéry participácie týkajúce sa nedostatku vplyvu na rozhodnutie, času, kompetencií a pocitu bezpečia znižujú mieru participácie v týchto formách občianskych aktivít.

Špecifický pre tento faktor je význam dôvery v inštitúcie. Neplatí to však pre všetky inštitúcie rovnako – mieru participácie v tomto faktore zvyšuje dôvera v štátne inštitúcie ako sú vláda, parlament, súdy, polícia a miestna samospráva, ale aj Cirkev, odbory a politické strany. Vplyv na mieru kolektívnej participácie naopak nemá dôvera v inštitúcie prezidenta, Európskej Únie, verejného ochrancu práv, mimovládnych organizácií, škôl a univerzít. Hoci rozklad inštitúcií do týchto dvoch skupín nie je jednoduché jednoznačne interpretovať, výsledky naznačujú, že pre kolektívne politické a občianske aktivity je dôležitejšia dôvera v kľúčové a etablované inštitúcie, na rozdiel od „modernejších“ inštitúcií ako je napríklad Úrad verejného ochrancu práv. Uvažovať možno aj o tom, či spájajúcim prvkom druhej skupiny inštitúcií nie je predpokladaný príklon k liberálnym hodnotám. Výsledky zároveň ukazujú, že kolektívnu participáciu zvyšuje aj miera dôvery k tzv. vnútorným skupinám (známi, priatelia, susedia, rodina, kresťania) na rozdiel od tzv. vonkajších skupín (neznámi ľudia, resp. cudzinci, Rómovia a moslimovia).

Participácia na kolektívnych aktivitách stúpa aj so zvyšujúcou sa ponukou verejných inštitúcií voči verejnosti. Ide nielen o to, aké spôsoby participácie verejnosť pozná a aké existujú, ale aj o rozsah oblastí, v ktorých inštitúcie verejnosť zapájajú. Potvrdil sa aj význam kvalitnej administratívy, čiže takej, ktorá ochotne poskytuje informácie, pracuje efektívne a zrozumiteľne a zaobchádza so všetkými skupinami občanov s rovnakým rešpektom. Z postojových premenných preferencia politických kandidátov naklonených demokratickým hodnotám významne predikovala mieru participácie v tomto faktore; šlo o takých politických kandidátov, ktorí sú ochotní počúvať a viesť dialóg, sú otvorení novým veciam a schopní spolupracovať a zároveň si vybudovali povest' dôveryhodného a čestného človeka. Účasť na masových občianskych aktivitách stúpa aj s presvedčením, že ostatní ľudia sa o politiku zaujímajú, politici sú povinní diskutovať s občanmi a naopak, úlohou občanov je kontrolovať politikov a postarať sa o „dobrú vládu“.

Posledný faktor v rámci participácie reprezentuje zväčša protestné politické aktivity¹⁶ ako sú demonštrácie, bojkot a virtuálne diskusie. Regresné modely poukazujú na to, že zapájanie sa do týchto aktivít rastie so znalosťou jazykov, záujmom o celoštátnu politiku, sledovaním informačných zdrojov a každodenným používaním internetu. Významným prediktorom, ktorý sa pri iných formách

---

¹⁶ Tento faktor tvoria aktivity účasť na demonštrácii, účasť na internetových diskusiách o verejnom dianí, blogovanie o politických témach, zapojenie sa do protestu, bojkotu, kampane...

participácie neobjavil je sledovanie informačných zdrojov, ktoré šíria propagandu a konšpirácie. Tieto výsledky upozorňujú na to, že participácia nie je jednoznačne pozitívny fenomén a jej pozitívne efekty závisia aj od hodnôt, ktoré občania presadzujú. Na Slovensku môžeme nájsť viaceré príklady toho, kedy sa občania práve formou masových protestov a demonštrácií účinne zasadzovali za ochranu demokratických hodnôt. Iné protesty sa naopak niesli v duchu popierania práv niektorých skupín občanov a hodnôt, ktoré sú svojou povahou nezlučiteľné s liberálnymi hodnotami slobody a tolerancie.

A napokon, výsledky poukazujú na to, že miera protestnej participácie má tendenciu stúpať so znižujúcou sa kvalitou vládnutia na úrovni štátnej správy. Inak povedané, čím viac občania hodnotia vládu ako takú, ktorá neposkytuje dostatočné a zrozumiteľné informácie, nezaujíma sa o život bežných ľudí, nevysvetľuje a nezdôvodňuje svoje rozhodnutia, nezaobchádza s občanmi rovnako, neposkytuje im možnosť zapojiť sa do rozhodovacích procesov, nereaguje na potreby ľudí a nedokáže efektívne riešiť spoločenské problémy, tým viac sú občania náchylní zapájať sa do protestných aktivít a demonštrácií. Ak teda chcú verejné inštitúcie predísť takýmto formám konfliktu s verejnosťou, mali by sa sústrediť na zvyšovanie kvality riadenia a poskytovania služieb predovšetkým na úrovni centrálnej vlády. Inak povedané, mali by si osvojiť a praktizovať požiadavky a kritériá dobrého vládnutia (*good governance*): byť otvorené, transparentné a otvorené dialógu a spolupráci s občanmi.

Kvalita a spôsob vládnutia vplýva dokonca aj na ochotu občanov angažovať sa v rôznych typoch dobrovoľných organizácií. Výsledky poukazujú na to, že angažovanie občanov v tradičných organizáciách ako sú politické strany, odbory či profesijné komory závisí od toho, nakoľko vláda dodržiava demokratické princípy slobody prejavu, rovnosti pred zákonom, ľudské a menšinové práva, politické práva a spravodlivosť. V prípade mimovládnych organizácií a občianskych združení sa takisto ukázal význam demokratického spôsobu vládnutia na úrovni centrálnych štátnych orgánov; najvýznamnejší prediktor zájmu občanov v tomto type organizácií však predstavoval záujem vlády viesť dialóg s mocensky slabšími skupinami. Takýto výsledok nie je prekvapivý, keďže prax ukazuje, že pre poskytovanie mnohých služieb a tvorbu kvalitných verejných politík je neraz kľúčové efektívne partnerstvo neziskového sektora a orgánov štátnej správy. Navyše, rovnako ako v prípade predošlých participačných foriem, aj v prípade angažovania v organizáciách sa ukázala významná miera ponuky a informovania verejnej správy o možnostiach participácie na lokálnej úrovni.

4.2 Odporúčania

- Podobne ako viaceré domáce a zahraničné štúdie (pozri napr. Verba, Schlozman, Brady, 1995¹⁷; Bútorová, Gyárfášová, 2010¹⁸; Plichtová, 2010¹⁹), aj náš výskum priniesol evidenciu, že participácia je zošikmená smerom k elitám, a teda súvisí s vyšším vzdelaním, sociálnym statusom a vyššou mierou kultúrneho kapitálu a prístupu k znalostiam a informačným zdrojom. Orgány verejnej moci by mali venovať pozornosť tomu, ako znížiť tieto nerovnosti, a to jednak systematicky (z dlhodobého hľadiska), ale aj v konkrétnych participatívnych procesoch.
- Rovnocennú účasť občanov môžu inštitúcie podporiť cieľovým zmocnením znevýhodnených skupín, a to prijímaním takých zákonov a opatrení, ktoré zlepšia ich ekonomické postavenie a spoločenskú pozíciu, proporčným zastúpením v politických inštitúciách a cieľovým vzdelávaním, ktoré im umožní získať kompetencie na presadenie vlastných záujmov.
- Predpokladom participácie je aj záujem a prehľad o politickom dianí. Spolu s ďalšími kompetenciami, ktoré sú potrebné pre aktívnu účasť na verejnom živote by bolo vhodné tieto charakteristiky a schopnosti kultivovať a rozvíjať už v procese vzdelávania.
- Vzdelávacie programy by nemali byť orientované len na znalosti (napr. o tom, ako fungujú inštitúcie v štáte a pod.), ale aj na schopnosť viesť otvorenú a férovú diskusiu, na toleranciu

---

¹⁷ Verba, S., Schlozman, K., Brady, H. 1995. *Voice and equality: civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

¹⁸ Bútorová, Z., Gyárfášová, O. (2010). Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. *Sociológia* 42, 5: 447-491.

¹⁹ Plichtová, J. (2010). Význam politickej slobody a rovnosti: deliberačný potenciál občanov a občianok SR. In J. Plichtová (Ed.), *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita* (pp. 185-212). Bratislava: VEDA.

voči iným identitám a hodnotám a na hľadanie riešenia, ktoré zohľadní pozíciu a argumenty všetkých zúčastnených strán. Školy, univerzity aj médiá by mali kultivovať tzv. politickú gramotnosť, spolu s výchovou k demokratickým hodnotám slobody, rovnosti a solidarity.

- Okrem systému škôl a školského vzdelávania môžeme o vzdelávaní občanov hovoriť aj v kontexte participatívnych procesov. Tie sú vynikajúcim prostredím, v ktorom sa občania učia demokracii, zvažovaniu argumentov, vzájomnému dialógu a kompromisom. Organizátori procesov by preto mali mať na zreteli, že nedostatok vzdelania alebo skúseností niektorých skupín občanov nemôže byť dôvodom na ich vylúčenie. Naopak, práve participáciou na rozhodovaní sa občania prirodzene učia a osvojujú si politické spôsobilosti a kompetencie.
- Výsledky dokladajú, že občania vnímajú množstvo prekážok participácie, pričom toto zistenie sa nevzťahuje len na marginalizované skupiny. Práve odstraňovanie bariér je jedným z najefektívnejších spôsobov, akým môžu verejné inštitúcie podporiť participáciu občanov. Jedná sa o také prekážky ako nedostatok vedomostí o možnostiach participácie, nedostatok času, obavy z toho, že názor občanov nebude vypočutý, že nebudú mať voči iným účastníkom rovnocennú pozíciu alebo že im mocnejší aktéri dokonca uškodia. Zrozumiteľné a cielené informovanie rôznych skupín občanov, jasné a férové pravidlá procesu a nastavenie podmienok tak, aby boli pozície jednotlivých strán čo najviac vyrovnané pomôže zvýšiť pozitívnu skúsenosť občanov s participáciou a motivovať ich pre účasť v podobných aktivitách aj v budúcnosti.
- Výsledky tiež podporili význam dôvery ako základnej podmienky úspešnej kolektívnej akcie, spolupráce a solidarity medzi občanmi. Je teda v záujme verejných inštitúcií aj celej spoločnosti, aby sa inštitúcie štátu snažili podporiť budovanie dôvery medzi občanmi navzájom, medzi rozličnými skupinami občanov ako aj dôveru medzi občanmi a inštitúciami. Tento cieľ je v priamom rozpore so zneužívaním postojov verejnosti k niektorým skupinám (cudzinci, migranti, Rómovia) na budovanie politického kapitálu zo strany niektorých politických predstaviteľov. Keďže podľa záverov štúdií je základnou podmienkou pre budovanie dôvery vzájomná komunikácia (pozri napr. Ostrom, 2003²⁰), úlohou verejných

---

²⁰ Ostrom, E., Walker, J. (Eds.). (2003). *Trust and Reciprocity: Interdisciplinary Lessons for Experimental*

inštitúcií je vytvárať dostatočnú platformu pre dialóg a komunikáciu medzi rôznymi stranami a transparentne komunikovať smerom k verejnosti.

- Ak orgány štátnej moci chcú predísť protestom a demonštráciám, jedným zo spôsobov ako to dosiahnuť je zvyšovať kvalitu vládnutia na úrovni štátnej správy. Pri pohľade na odpovede respondentov vidíme, že práve štátna správa bola v roku 2018 občanmi hodnotená obzvlášť kriticky. Tieto výsledky podporujú význam zlepšovania kvality vládnutia tak, aby sa približovalo k princípom otvoreného vládnutia - k transparentnosti a zodpovedaniu sa za prijaté rozhodnutia, otvorenosti, inklúzii a nediskriminácii všetkých členov spoločnosti.
- Rovnako je podľa výsledkov dôležité aj dodržovanie demokratických princípov súčasnou vládou. Jedná sa o princípy ako sloboda prejavu, rovnosť pred zákonom, spravodlivosť, otvorenosť aj voči menšinovým názorom, ľudské práva, záujmy zraniteľných skupín, nezávislosť médií, ľudská dôstojnosť a politické práva. Štátne inštitúcie by sa mali zamerať na zlepšenie demokratických princípov, ktoré sú občanmi hodnotené ako veľmi slabo dodržiavané. Sú to predovšetkým tie, ktoré sa vzťahujú k záujmom menšín, ľudským právam a systému spravodlivosti, resp. rovnosti pred zákonom.
- Záujem vlády o partnerský dialóg bol dôležitý pre viaceré formy participácie, avšak záujem o dialóg s mocensky slabšími skupinami mal mimoriadny význam pre angažovanie sa v mimovládnych organizáciách. Výsledky poskytujú empirickú podporu pre predpoklad, že ak majú verejné inštitúcie záujem zapájať verejnosť, musia byť ochotné viesť s ňou partnerský a kooperatívny dialóg. Navyše, pre konštruktívne partnerstvo s mimovládnym sektorom je kľúčová ochota k dialógu so slabšími a zraniteľnými skupinami, ktoré tieto organizácie často zastupujú. Orgány štátnej a verejnej správy by mali nielen vytvárať možnosti pre účasť takýchto skupín, ale aj ich aktívne pozývať do procesu tvorby politík, prihliadať na ich špecifické potreby a vytvoriť im podmienky na to, aby mohli participovať. Je dôležité, aby mimovládny sektor vnímal záujem, otvorenosť a ochotu k partnerskému dialógu zo strany predstaviteľov štátnej a verejnej správy.

- Mieru participácie zvyšujú aj presvedčenia o účinnosti a nezastupiteľnej úlohe občianskej spoločnosti pre demokraciu. Kultiváciou presvedčení o dôležitosti občianskej kontroly a spolupráce pri riešení spoločenských problémov je možné podnietiť občanov k tomu, aby sa väčšími angažovali vo veciach verejných.
- Jednou z najdôležitejších premenných, ktorá sa opakovane ukazovala ako významný prediktor participácie bola ponuka participácie zo strany verejnej správy. Počet existujúcich nástrojov zapájania verejnosti predikoval rôzne formy participácie v menších aj vo väčších mestách a obciach, dokonca bol významný aj pre aktívne členstvo v organizáciách. Práve vytváraním a cieleným využívaním participatívnych mechanizmov môžu samosprávy efektívne podporiť zapájanie verejnosti do rozhodovacích procesov. S tým súvisí aj nevyhnutnosť informovania o tom, aké možnosti participácie existujú. Keďže výsledky prieskumu poukazujú na prevahu konzultatívnych spôsobov zapájania, samosprávy by sa nemali báť experimentovania so zmocnenými a deliberatívnymi formami participácie, ktoré sú u nás zatiaľ slabo využívané.
- Nielen počet participatívnych nástrojov, ale aj oblasti, v ktorých verejná správa zapája verejnosť významne ovplyvňujú participáciu, a to predovšetkým v mestách a obciach do 100 tisíc obyvateľov. Samosprávy miest a obcí majú možnosť zvýšiť participačný potenciál rozšírením oblastí, v ktorých pravidelne zapájajú občanov; pohľad na výsledky prieskumu napovedá, že v súčasnosti je to skôr oblasť služieb (napríklad starostlivosť o zeleň, školstvo, kultúra a šport, sociálne záležitosti, nakladanie s odpadmi, doprava a verejná bezpečnosť) ako oblasť personálnych a manažérskych rozhodnutí (rozhodovanie o personálnych otázkach, správa majetku, územné plánovanie). Práve v týchto oblastiach existujú najväčšie rezervy v zapájaní občanov do tvorby politik.
- Na participáciu vplyva aj kvalita administratívneho systému. Znižovaním miery byrokracie a zvyšovaním jeho kvality tak, aby bol občanmi hodnotený ako efektívny, ústretový a poskytujúci zrozumiteľné informácie existuje potenciál pre zvýšenie miery participácie.